

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

CSEKE-HORÁNYI ANNA

Rónay Lászlóval

Rónay László 1937. augusztus 16-án született Budapesten. József Attila-díjas magyar irodalomtörténész, szerkesztő, kritikus, az ELTE professor emeritusa. 1962-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar–latin szakán. 1962–1970 között Bicskén tanított, majd 1970–1973 között a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársa és főmunkatársa volt. 1973–1991 között az MTA Irodalomtudományi Intézetének munkatársa, majd főmunkatársa. Számos kitüntetés (például Arany János-díj, Pro Ecclesia Hungariae-díj, Komlós Aladár-díj) birtokosa. 1986-tól a Vigilia Szerkesztőbizottságának tagja. 1990 és 1999 között az Új Ember főszerkesztője. A 20. századi katolikus irodalom egyik legjelentősebb kutatója. Számos könyv, tanulmánykötet, kis- és nagymonográfia szerzője, több mint félezer tanulmányt és kritikát írt folyóiratokba és kötetekbe. Márai Sándorról írt munkájára megkapta az irodalomtudományok doktora címet. 2008-ban Stephanus-díjat kapott, 2016-ban pedig Prima-díjjal tüntették ki.

„Az igazán fontosak éles kontúrokkal őrződnek az emlékezetben (...). Kopogsz, majd belépsz valahová, ahová nagyon fontos belépned. Az egész életed döntő pillanata: belépni oda, ahol várnak” — írja a Sebek áztatása. Visszaemlékezések című könyvében. A napokban lesz nyolcvan éves. Ha tehetné, kivel ünnepelne azok közül, akik már nem lehetnek itt Önnel?

Először természetesen a szüleimet említeném, hiszen a pályám alakulását és a természetemet is, azt hiszem, édesapámnak köszönhetem. Mindig szégyenkezve gondolok arra, hogy én megkaphattam azt, amit ő nem kapott meg: neki kellett volna egyetemi tanárnak lennie, de nem lehetett, és ez nagyon rossz érzés nekem. Boldog lennék, ha ő ülne most az asztalfőn, és megkínálhatnám egy kis csopaki borral, mert az volt a kedvence. Rengeteget köszönhetek rajtuk kívül a keresztapámnak, Thurzó Gábornak, aki szintén író volt. Írtam róla annak idején egy elég rossz könyvet, amire nagyon dühös volt, de elsősorban nem a könyv színvonala miatt. Az bosszantotta, amit az életformájával kapcsolatban mondtam, mert azt írtam — és rettenő tapintatos voltam —, hogy a női szereplői nem hitelesek. Ez borzasztóan sértette őt, de mégsem akadályozta meg a könyv megjelenését. Minden szombaton fölmentem hozzá, ahol mindig iszonyatos ugatással fogadott valamelyik kutyája, majd bevezetett a szobájába, leültünk a földre, és fölolvasta nekem egy novelláját. Néha érdekesebbek voltak, ha ő olvasta, mint ha én olvastam volna őket, és közben még a kutyái is megszelídültek. Azután a lemezei között válogattunk, és jó néhányat „elloptam” tőle, mert szerintem rossz ízlése volt: nem szerette Bachot és Händelt — én nagyon szeretem őket. Gershwint és a hozzá hasonlókat kedvelte, féltékenyen óvta őket, de egyébként egy szót sem szólt, ha valamelyik zenéjét elvittem, sőt, hozott is nekem két lemezt Bécsből: az egyik Haydn *Teréz-miséje*, a másik a *Nelson-mise* volt — akkor ezek nagy ritkaságnak számítottak. A harmadik, akit mindenképpen meg kell említenem, Zimándi Pius lenne, akit apám 1950-ben, az utolsó előtti napon hozott el hozzánk,

mielőtt a szerzetesrendeket feloszlatták volna. Kiment érte Budafokra, ahol, ha jól emlékszem, Zimándi igazgató volt a premontreiek-nél; és iszonyú hadakozás és tiltakozás után idehozta a lakásunkba. A házból mindenki tudta, hogy szerzetes. Nagyon vonzó személyiség volt, senki nem jelentette föl, mert nagyon szerették. Később a rend biztosított számára egy lakást a Pozsonyi úton, ott tartott rendi özszejöveteleket. Meglátogattam ott néhányszor, ördögi gombfoci meccseket vívtunk egymással, amelyek minden alkalommal az ő vere-ségével végződtek. Mint tanártól is sokat tanultam tőle, van neki egy könyve, amelyet soha nem emlegetnek: *A Toldi tanítása az általános iskolában* — én ebből tanítottam. Erre még Bicskén az osztályomban a cigánygyerekek is odafigyeltek, ami szédületes teljesítmény volt, egy remekmű a maga nemében. Ezen kívül egész életében írta a könyvét Péterfy Jenőről, a sors igazságtalansága, hogy amikor benyújtotta a Péterfyről szóló értekezését, akkor azt a kandidátusi bizottság nem fogadta el. Nyilván nem azért, mert a színvonala rossz volt, hanem azért, mert egy szerzetes írta. Már nagyon rosszul volt a szívével, amikor újratárgyalták az ügyet, és azt mondták, megkaphatja majd a kandidátusi címet. Ezt már nem érte meg.

Ami a bicskei általános iskolát illeti, ahol nyolc éven át tanított, milyen emlékeket őriz erről az időszakról?

Rengeteget tanultam, bármily humoros is, a bicskei tanártársaimtól. Ők többnyire falusi tanítók voltak, és én tőlük tanultam meg, hogyan lehet jól tanítani, hogyan kerülhetek közel a gyerekek és a szülők szívéhez — ez nagyon fontos volt, ahogy a módszereik is. A kollégáimtól tanultam meg azt is, hogyan szemléltessek valamit. Elővettem a könyvet, és azt mondtam a diákoknak, hogy ezt és ezt nézzék meg és olvassák el, mert ez tényleg érdekes — el is olvasták. Emlékszem, az általános iskolai tanmeneteken túllépve én például beszéltem Radnóti Miklós eclogáiról. Olyan csönd volt, meg sem mukkantak, az érzékenyebb lelkű kislányok sírva is fakadtak. Felejthetetlen élmény volt. Engem végeredményben a bicskei évek tettek olyanná, amilyen vagyok. Nagyon szerettem a bicskei tanárokat, azt hiszem, ők is kibírtak — kivéve a három párttagot. Ők el akartak lehetetleníteni, én pedig lelkesen ellenálltam, és nekem lett igazam. A Jóisten ugyanis mindig beavatkozik: abban az időben valamilyen okból a járási párttitkár pont engem választott, hogy tanítsam latinra. Nem ért az semmit, nem tanultunk semmit. Kifejtette nekem, hogy fasiszta vagyok, mert aki a Fradinak drukkol, az fasiszta, én a Fradinak drukkolok, tehát fasiszta vagyok. Ettől függetlenül jókat beszélgettünk. Ha vizsgára került a sor, akkor elmentem az egyetemre, és megkértem az ismerőseimet, hogy ha lehet, engedjék át, ő meg mindig meg volt sértve, hogy nem jelest kapott, jól is néztünk volna akkor ki. Egyetlenegy igazi barátom él még a bicskeiek közül, Krajczár Gyula. Két-háromhavonta találkozunk, eljön, és elmeséli, mi újság van Bicskén. Nagyon szerettem ott lenni, és csak azért jöttem el, mert a gyerekeim egyre nagyobbak lettek, és már nem lehetett hajnalban fölébreszteni őket a reggeli mozgolódással. Ezek tényleg nevelő évek voltak.

Ahogy a Mesterek és legendák című könyvében említi: életét, érlelődését szerzetesrendek irányították. Hogyan befolyásolta világnézetét, életszemléletét ez a légkör?

A ferenceseknél kezdtem, ahol volt egy sekrestyés, Borbély Achilles, mi Mamuskának hívtuk, azt hiszem, ez a név mindent elmond. Idősebb és öreg koromban is visszajártam hozzá, emlékezett rám, elbeszélgettünk, szerettük egymást. Tamás Alajos ferences szerzetes — aki a Kapisztrán Kórus alapítója és vezetője volt — beszélt rá, hogy írjak zenekritikákat, ami egyébként soha nem jutott volna eszembe. Nagyon szerettem a zenét, nem tanultam, de ha fölneéz a polcra, millió zenei könyvet lát itt, abból szereztem gyarló ismereteimet. Némelyikkel sikerem volt, amit például *A varázsfuvoláról* írtam, azt Vas István dicsérte meg — akkor föl is ment az ázsióm. Nagyon sokat kaptam még Szerén atyától, páter Szabó Szerén ferencestől, akit a megveretése és a halála elől menekítettek ki Kanadába. Hirtelen haragú ember volt, mégis nagyon hiányzott nekem, én voltam a legkisebb „fia” a cserkészek között. Ezután az időszak után jöttek a piaristák. Rengeteget tanultam tőlük, és az a döbbenetes, hogy tulajdonképpen azoktól, akik nem a humán tantárgyakat tanították. Számomra Pogány János, a matematikus egy tanárideal volt. Ráadásul, amíg ő tanította nekem a matematikát, én rendszeresen részt vettem az Arany Dániel Matematikaversenyen, sőt, még jutalomkönyvet is kaptam! Utána teljesen más irányt vettem, és fájdalmasan szemlélem, hogy két unokám is matematikus lesz, ahelyett, hogy irodalmárok lennének. Meg kell még említenem Ijjas Antalt, aki novellista volt, és emellett a régi katolikus lexikon szerkesztője is. Nagyon érdekes embernek találtam, körülbelül százötven centiméter magas volt, a képzelete viszont folyton monumentális. Az apró emberek módjára óriási személyiség lett belőle. Radó Polikárp a legnagyobb magyar teológusok egyike volt, ő arra tanított, hogy ne minden cikkem végén szólaljanak meg a harangok. Teljesen igaza volt, nálam állandóan harangoztak; kétségtelen, hogy nem ezek voltak a legjobb cikkeim. A piarista gimnázium elvégzése után egy évre az Új Ember hetilaphoz kerültem, ahol a kiadóhivatalnak a legeslegutolsó embere voltam — keserves volt. Nem szerettem, ők sem szerettek engem, mert apám fiaként azt hitték, „besúgó” vagyok, azért ültem oda hozzájuk. A szerkesztőségben viszont nagyon kiváló emberekkel ismerkedtem meg, akik rengeteget segítettek; hogy ott bizonyos dolgokat megtanulhattam, azt nekik köszönhettem. Sinkó Ferenc például odahívott az asztalához és fölolvasta a lengyel lapokból a legérdekesebb cikkeket. Magyar Ferencel, aki egy ideig főszerkesztője volt az Új Embernek, de akkor ott egy megtúrt személyiség volt, gyakran együtt távoztunk, majd beültünk a Kálvin téren egy vendéglőbe. Egy ilyen alkalommal elmondta nekem: ahhoz, hogy az ember katolikus lapba katolikus szellemben írjon, nem elég az, amit én csinállok. Én az egyetemen tanultam, meg apámtól, és apám nem volt egy úgynevezett katolikus író, ő író volt. És katolikus.

A Vigiliában jelent meg élete első írása. Fel tudja idézni, melyik volt az?

Igen. Nagyon szerettem Fekete István könyveit, így a *Kelét* is nagyon kedveltem. Apám azt mondta, hogy ha van kedvem, írjak róla. Megírtam a bírálatot, majd odaadtam neki. Másnap reggel itt volt már

az asztalomon az írás, nem sok maradt belőle, meg kell mondjam, de nagyon jó kritika lett belőle, mert átírta. Majd apám megkérte Sík Sándort, akit máig a magyar keresztény élet egyik legnagyobbjának tekintek, hogy biztosítson nekem valami munkalehetőséget a Vigiliánál. Sándor bácsi végtelenül kedvesen belenyugodott ebbe.

Sík Sándor piarista szerzetes, költő, irodalmár, tanár, tartományfőnök édesapjával nagyon szoros kapcsolatot ápolt. Ön-höz melyik oldala állt a legközelebb?

Tulajdonképpen az irodalomtörténeti nyitottsága. Képes volt kiállni Ady Endréért, ami abban az időben nem volt akármilyen. Gárdonyit én is nagyon szerettem, legalábbis az *Egri csillagokat*, de hogy Adyról mennyi beleérzéssel, milyen okosan írt, az lenyűgöző volt. És remekül csinálta a Vigiliát. Amikor a II. világháború után újraindult a lap, akkor nagyon jó érzéssel választották Sík Sándort főszerkesztőnek, aki a haláláig csinálta, nagyon jól. Én rengeteget köszönhetek neki, és amennyire tőlem telt, igyekeztem ezt meghálálni. Nem hiszem, hogy akad olyan valaki, aki annyit írt róla, mint én, még egy könyvem is megjelent róla, és máig büszke vagyok, hogy azt mondhatom: bízott bennem.

Egészen fiatalon, már az ötvenes évek közepétől részt vett a Vigília munkájában. Hogyan változott a kapcsolata a Vigiliával az évek során, milyen szerepet töltött be a lap az életében?

Amikor odakerültem a laphoz, az volt a feladat, hogy a Vigília példányait a cenzúrához vigyem. Ez '56 előtt történt, ekkor az Új Embernél dolgoztam, ahol közben gépmester lettem, ami hatalmas előrelépést jelentett. Adrémagépeket kezeltem, saját fizetésem lett, így azt végre nem apáméból vonták le! Miközben a példányokat vittem a cenzor elé, írogathattam is a Vigiliába. A cenzúra akkor a Pasaréti úton működött, az Állami Egyházügyi Hivatalba egy Nemesné nevű hölgyhöz kellett vinnem az írásokat. Volt előtte két doboz: az egyikbe azt rakta, ami közölhető volt, a másikba azt, ami nem mehetett. Iszonyú szemrehányóan nézett rám, miközben Fekete István egyik novelláját a „nem lehet”-be tette, majd megkérdezte: senki nem érezte-e, hogy ez az írás uszítás. A novella arról szólt, hogy a termelőszövetkezetben megellik a tehén és megdöglök a borjú. A borjú megdöglése uszításnak minősült, pedig, azt hiszem, előfordul, hogy a borjak megdöglenek. Egyébként nagyon kedves volt a hölgy, azt tanácsolta, hogy e helyett a munka helyett jelentkezzem inkább ismét egyetemre. Akkor már túl voltam a felvételin, de nem vettek föl, mert 1955-ben nem özönlöttek a piarista diákok az egyetemre. '53-ban jött Nagy Imre, az egy jó év volt, '54 elviselhető, '55 nagyon rossz. '56-ban újra jelentkeztem, és fölvettek. Sík Sándornak a lap főszerkesztőjeként rengeteg támadást kellett elviselnie. Emlékszem, mennyi támadást kellett kivédenie Pilinszky miatt, akire azt mondták, hogy eretnek. Sándor bácsit amiatt is mindenki gyötörte, hogy miért kell a „világiak nagykorúságáról” írni — amelyről a II. Vatikáni zsinat kapcsán apám ankétot kezdeményezett a Vigiliában —, hiszen a világiak „kisebnek”, mint az egyháziak. Öregedett, fáradt, betegeskedett, és hogy csúnyán mondjam, a balhékat apám vitte el. Ezt mindenki tudta, az Egyházügyi Hivatal is tudta; tudták, hogy apám az, aki lebeszéli arról, hogy békepap legyen — mert persze, hogy hívták —, majd végül apámat, mint Sík Sándor rossz szellemét, „kihajózták” a Vigiliától. Mihelics Vid lett a főszerkesztő, én őt nagyon szerettem.

Ő is szeretett engem, „Fiacskámnak” nevezett mindig, még akkor is, amikor a gyerekeim már nagyobbak voltak — nagyon megható volt. Maga is érezte, hogy az irodalommal nincs jóban. Remek szociológus volt, de egy folyóirat nem létezik, ha szociológus csinálja. Egy idő után belátta, hogy erősíteni kellene az irodalmi részt, és megkérdezte, hogy lenne-e kedvem a Vigiliánál dolgozni. Két hét gondolkodási időt kértem. Nem mertem vele dolgozni, ő hat nyelven értett, mindent tudott, én meg semmit sem tudtam hozzá képest. Meghalt, így nem kellett őt megbántanom azzal, hogy elmondjam, nem vállalom. Hosszas vajúdas után apám lett a főszerkesztő. Ekkor írt például Nyíri Tamás is a lapba, és ekkor jelent meg tizenkétezer példányban a folyóirat. A „*Ki nekem Jézus?*” körkérdés egy olyan átütő erejű kezdeményezés volt, hogy Ottliktól Nemes Nagy Ágnesen át a marxistákig mindenki írt erről, akiket Hegyi Béla megszólított. Fantasztikus szám volt, újra kellett nyomni, olyan feszültség volt körülötte. Nem kétséges, ez volt a Vigilia aranykora. Én azóta is, mióta Lukács László a lap főszerkesztője, minden számba írom a *Könyvek között*, vagy néha a *Hónapról hónapra*t.

Vasadi Péterrel egy ideig együtt ültek „a nyolcas szobában”, a Vigilia szerkesztőségének szobájában. Milyen volt a kapcsolatuk?

Az akkori felelős szerkesztő nem volt elégedett a helyettese munkájával (akivel egyébként én nagyon jóban voltam: Zlamál Dezső egy kiváló ember volt); ezért odavették Vasadi Pétert, hogy ő mint a számok embere majd foglalkozzon ezekkel a feladatokkal. Vasadi Péter megjelent egy bakancsban, kék munkaköpenyben, és mindennel foglalkozott, csak a számokkal nem. Ő elsősorban Doromby Károllyal volt nagyon jóban, aztán meg Pilinszkyvel. Járt a Vigilia összejöveteleire, amelyeket Doromby, ha jól emlékszem, az Építész Klubba szervezett, és ott derült ki, hogy ő milyen kiváló költő. Ha keresztény szellemű költészetről beszélünk, akkor annak élvonala ma Vasadi Péter. Zárkózott, nagyon kemény, önmagát állandóan csiszoló, olvasó ember, aki, azt hiszem, legalábbis az Új Embernél, soha nem kapta meg azt az elismerést, ami megillette volna. Annál hasznosabb volt költőként; és én már akkor nagyon kedveltem őt, mint embert is, bár nem tartoztam a tanítványi körébe, ahova rengetegen tartoznak még most is. Nekem megvoltak a saját tanítómestereim Sík Sándortól kezdve. De Vasadi Péternek valóban ott volt már akkor is a marsallbot a kezében, és marsall is lett belőle.

Írásaiban azt olvashatjuk, hogy keresztapja, Thurzó Gábor fedezte fel Pilinszky Jánost.

Igen, határozottan. Pilinszky Thurzó Gábor társaságában jelent meg először nálunk. Rövidnadrágos gimnazista volt. Emlékszem, a legutolsó szoba volt a vendégszoba, és rendkívül magas hangok hallatszódtak ki onnan; én pedig rendkívül izgatott lettem, hogy vajon malacot ölnek, vagy mi történhet ott benn, így aztán bementem. Ott ült Pilinszky, és valamit magyarázott. Thurzó Gábor azt mondta, hogy ő a legtehetségesebb ifjú költő, akit valaha látott. Amikor a keresztapámék megszervezték az Ezüstkor című folyóiratot, melynek nem sok példánya jelent meg, mert azt is beszüntették, Pilinszky ott jelentkezett egy versciklussal. Ez szerintem óriási dolog volt a számára, mert ekkor jelentek

meg első írásai. Lehet, hogy azt mondják róla, hogy katolikus költő, lehet annak is tekinteni, de ő volt korának a legnagyobb költője. Mint az Új Ember munkatársa, prózát írt, nagyszerű prózát — amit később Jelenits tanár úr össze is gyűjtött egy kötetben —, ám szépen lassan fogyni kezdtek ezek az írások. Mindig sötétbarna borítékban küldte őket, de amikor külföldön volt, nem jöttek a borítékok. Akkor, emlékszem, egy szerkesztőségi értekezletet kezdeményeztek Pilinszky rendszabályozásáról. Én akkor ott külsős ember voltam, bicskei tanár vagy már múzeumi dolgozó, de amikor nekiláttak, hogy szétcincálják Pilinszkyt, akkor szót kértem: legyünk tisztában a mértékekkel, hogy kicsoda is Pilinszky. A lap büszke lehet arra, hogy a költő az Új Embernél dolgozik, még ha kevesebbet is ír a lapba. Így levették a napi-rendről a kérdést. Pilinszky sehova sem tartozott. Magában álló csillag volt. Nagyon büszke voltam arra, hogy elég jóban voltunk, sokat magyarázott nekem, amiből időnként nagyon mulatságos dolgok sülttek ki: egyszer például arról beszélt, hogy a cigarettázás rendkívül egészségtelen, miközben telehamuzott egy hamutartót; máskor ügyeletes szerkesztőként dilettáns ürgékkel jött össze, akik hozták a bekötött, iniciáléval ellátott verseiket, ő pedig ott ült velük, mint egy lombja vesztett fa, és kereste a menekülési útvonalat. Megszántam, kimentem hozzá a szobából és azt mondtam, hogy „Jancsi bátyám, a püspök úr várja!” Mire azt mondta, hogy ő nem ismer püspököt. Ilyen emberrel nem lehetett viccelni, teljesen reménytelen volt.

Ahogy Ön is kiemeli egy tanulmányában, Sík Sándor már 1935-ben hangsúlyozta, hogy a katolikus meggyőződés nem feltétlenül záloga az irodalmi műalkotás értékének. Ön szerint beszélhetünk-e kifejezetten katolikus irodalomról?

Nekem az a tapasztalatom, hogy amit Thurzó Gábor „sekrestyeirodalomnak” nevezett, az teljesen elhibázott. Ha jó író ír jó művet, abban mindig megtaláljuk azt a mondanivalót is, amelyet mi keresztény mondanivalónak gondolunk. Ha elolvasom Tolsztoj *Háború és békéjét* — bár lenne időm újra elolvasni! —, akkor abban számtalan olyan dolog van, ami az embert megrendíti. Gondoljon arra a jelenetre, mikor Andrej herceg fekszik a csatatéren, és fölneáz a csillagos égre. Ennél szebbet nem lehet írni. Ez maga a katolikum. Ha az általam nagyon kedvelt Ottlik Gézárt vagy Mándy Ivánt olvasom, bennük is ott érzem ezt. Az *Iskola a határon*, az bizony végeredményben egy keresztény könyv, mert megjelenik előttünk kézzelfoghatóan a rossz, amit nem szabad és nem lehet túrni. Az általam nagyon kedvelt Mándy novellái pedig a kiszorított emberről, a kisemberről szólnak, akit valahogy óvni kell, és nem szabad hagyni, hogy eltűnjen a színről. Az én szememben inkább olyan formán létezik a katolikus irodalom, mint a papok művelte irodalom: Harsányi Lajos, Sík Sándor, Mécs László, Csanád Béla, Tűz Tamás — én őket tekintem a katolikus irodalom képviselőinek. Közülük is természetesen legelől szerepelne Sík Sándor. Nem mintha ő olyan nagy költő lett volna: maga a jelenség volt felejthetetlen. Emlékszem, hogy lógtunk a lépcsőházban a konferenciabeszédein. Ha tudná, milyen egyszerű volt. Nem volt benne semmi magamutogatás. Amit mondott, az abban a korszakban reményt sugárzott, azt mutatta, hogy így is le-

het élni, lehet hiteles keresztény az ember akkor is, ha súlyok neheznek rá. Hogy én megmaradhattam, legalábbis igyekeztem megmaradni olyannak, amilyen vagyok, ezt elsősorban annak köszönhettem, hogy soha nem neheztek rám olyan elviselhetetlen súlyok. Ha befejeztem Bicskén a tanítást, sokszor a vonatállomásig is elkísértek a gyerekek. Felszálltam, kinéztem az ablakból, ők egyre kérdezték, hogy jövök-e másnap is. Jöttem, mert vártak. Egyszer sok-sok év után kiszálltam Bicskén a kocsiból, és jött velem szemben egy cigányfiú, aki felismert és megszólított. Fogalmam sem volt, hogy kicsoda. „Olyan pofont kaptam magától, mondta, hogy azóta is emlegetem.” A szocialista nevelési elveket gyakoroltam, de soha senki nem haragudott meg érte. Ha más hozzányúlt a gyerekekhez, az egész cigánytelep megjelent és választékos üvöltözésektől harsogott az egész utca. Én meg megpofoztam az illetőt, és el volt intézve az ügy. Szerencsém volt. Valahogy a Jóisten mindig megsegített életem során. A házasságomban, a gyermekeimmel és az unokáimmal is.

1984-ben, a Vigiliában jelent meg az az írása, amelyben elsőként tekinthette át Márai pályájának egy részét (M. az emigrációban), 1990-ben monográfiát írt róla, 2016-ban pedig megjelent egy tanulmánykötete Márai Sándor újratöltve címmel. Ő talán az egyik legnépszerűbb író azok közül, akikkel behatóan foglalkozott.

Engem mindig az érdekelt, hogy olyanról írjak, akiről más még nem írt. Kosztolányiról én írtam először egy kismonográfiát, az akkor nagyon izgalmas volt. Kiss Feri, aki kollégám volt az Irodalomtudományi Intézetben, megírta a „nagy” Kosztolányit (*Az érett Kosztolányi*), ami egy hatalmas és egy nagyon értékes mű; de én beelőztem a kicsivel. Talán jelentős részem volt abban is, hogy Márai visszajött az irodalmunkba. Először egy tanulmányt írtam róla *A nyugati magyar irodalom 1945 után* című kötetbe, amelyet az egyik vidéki folyóirat meg is jelentetett, majd a főszerkesztőknek tartott értekezleten Aczél György engem önsorsrontónak nevezett. Nem lett végül ennek semmilyen adminisztratív következménye, továbbra is írhattam, és dolgozhattam az Irodalomtudományi Intézetben. Amikor elkészült az első könyvem Márairól, elküldtem az írónak, aki erre válaszul küldött egy dedikált könyvet. Abban a pillanatban úgy éreztem, hogy most már én is az irodalomhoz tartozom, egy saját Márai-dedikáció már jelent valamit. Ugyanezt éreztem egy Márai-konferencia után is. Sorba állítottak bennünket, előadókat, és Habsburg Ottó kezét fogott mindnyájunkkal. A feleségem szerint ez nagy pillanat volt. Azután odajött hozzánk Nemes Nagy Ágnes Lengyel Balázssal, és azt mondta: „Mi újság, gyerekeim? Nagyon jó volt az előadásod.” Nekem ez volt a nagy pillanat. Lengyel Balázs meg is írta egyszer, hogy majdnem olyan jó kritikákat írok, mint az apám. Ezek a találkozások és vélemények a befogadást jelentették számomra az ő köreikbe. Apámnak egyébként majdnem minden Máraija megvolt dedikálva, mert a Révainál ő gondozta az írókat. Elolvastam az összeset, aztán megírtam róla az első, majd a második könyvem, és most készül a harmadik, amelyik borzalmas vastag lesz, mert beletettem minden írást és könyvet, amit valaha írtam róla. Egy szervezet ösztönözte arra a kiadót, hogy adja ki egyben mindezt, mert a könyv segédkönyvnek készül.

Hogyan talált rá azokra az írókra, költőkre, akikkel korábban mások csak nagyon keveset foglalkoztak?

Nem volt nehéz dolgom, abból indultam ki, hogy kiket tiltottak. Biztos voltam abban, hogy akit tiltanak, az jó író. Kónya Lajossal például, aki annak az időszaknak kiemelt költője volt, nagyon jóban is voltam, együtt dolgoztunk a Petőfi Irodalmi Múzeumban, ami egyébként olyan volt, mint egy fegyenctelep. Tudtam, hogy Nemes Nagy Ágnes jobb költő, mint Kónya Lajos; és tudtam azt is, hogy az elhallgattatott Mándy Iván jobb novellista, mint sok kifejezetten jónak tartott író, aki egyébként gyönyörű novellákat írt.

Mégsem Nemes Nagy Ágnesről írt könyvet vagy tanulmányt.

Nem írtam Nemes Nagy Ágnesről, megmondom őszintén, nekem ez túl nehéz lenne. Túl későn is kezdenék már vele foglalkozni, de a szintén nagyra tartott Esterházyról például sokat írtam. Róla az az első emlékem, hogy még gimnazistaként a kiváló Jelenits István, akiről csak felsőfokokban tudok beszélni, beküldte apámhoz a Vigiliába, és apám azt mondta, hogy ő egy óriási tehetség. Arról ne is beszéljünk, hogy Jelenits István mekkora tehetség, szerintem a mai magyar hitéletnek talán a legnagyobb alakja. Nem tudom, hogy most mit csinál, mert már nem tudok itthonról kimozdulni és nehéz innen követni, de aki látja, azt mondja, van neki egy körülbelül a Trianon idejéből származó akatáskája, azzal jön-megy, állandóan hívják, ő pedig beszél, ahol érdemes. Missziót teljesít, és egy nagyon kiváló ember. Büszke vagyok, hogy a barátságába fogadtam.

2014-ben jelent meg Az ismeretlen Rónay György címmel édesapja írásaiból készített válogatása. Mi jellemezte a kapcsolatot?

Van egy verse, a *Fiamhoz*, én azt alapvetőnek tartom, és aszerint igyekeztem élni. Olyan apa volt, aki állandóan nyomon követte, hogy mit csinálok, és ez biztonságot adott. Neki köszönhetem, hogy a piaristákhoz kerültem, ő ragaszkodott ehhez. Ő is tanított ott, nagyon szerették a tanítványai. Nem volt képzett pedagógus, ezért kicsit más módszerekkel tanított. Azt mesélik, hogy az első óráján, óriási várakozás közepette, mert nagy tekintélye volt az iskolában is, bevonult a terembe, majd fölült az első pad szélére, és elkezdett franciául beszélni — elámult a szereg. Céduladolgozatokat íratott velük, ők pedig egyre fejlődtek. Én ekkor döbbsenem rá, hogy benne milyen pedagógiai ethosz van, ő egy olyan ember, akinek mindig is az egyetemen lett volna a helye — de hát szó sem lehetett akkor erről, Horváth Jánosnak, Gyergyai Albertnek, Eckhardt Sándornak sem volt igazán helye. Így aztán engem tanított. Nem szerette, ha matematikai kérdésekkel fordultam hozzá, akkor úgy viselkedett, mint Karinthy hőse, egy idő után elvesztette a türelmét, mert ő sem tudta megcsinálni a feladatot, én sem, és a szememre vetette, hogy ennek az az oka, hogy nem figyelek — ezzel ott hagyott. Ő mondta meg azt is, hogy mit olvassak, de soha nem szólt bele abba, hogy milyen könyvet veszek magamtól a kezembe. Tízéves koromban elolvastam *A három testőrt* és folytatásait, azóta is nagyon szeretem ezeket. Tizenkét évesen már túl voltam a *Svejken*, az máig is az egyik legkedvesebb könyvem. A másik nagy érdeme apámnak, hogy részt vett a mi életünkben — ez nagyon nagy dolog egy szülőtől. Együtt jártunk meccsre, óriási Fradi drukker volt, még nagyobb, mint én, ami

szinte lehetetlen. Írtam is egy könyvet a Fradiról, és erre vagyok a legbüszkébb, mert ez volt a legkelendőbb könyvem. Azonkívül apámnak köszönhetem, hogy megszerettem a templomokat. Nagyon szívesen járt szabadidejében a városba, beült egy templomba és imádkozott. Nem úgy imádkozott, hogy a Miatyánkot vagy az Üdvözlégyet mondta, szerintem beszélgetett a Jóistennel. Nekem is ez az ideálom. Sosem szoktam rózsafüzérezni. A Miatyánkot elmondom becsülettel, de aztán inkább úgy mondom tovább, hogy „Édes Jézusom, hát segíts!” Volt egy tragédia apám számára: három gyereke meghalt. Az egyiket, emlékszem, egy falárában vittük ki a Farkasréti temetőbe, mert még nem működött a háború után a koporsószolgálat — az egy szörnyű dolog volt. Ott láttam őt életemben először sírni.

„Hatvan évet ha megértünk, / legalább már annyit értünk: / ami kár ért, az is — értünk. / Sebeinkből lett a vértünk” — írja Rónay György Weöres Sándornak című versében. A költőt személyesen is ismerte. Hogyan találkoztak?

Weöres Sándor egy végtelenül kedves, hihetetlenül szórakozott ember volt. Én először akkor figyeltem föl rá, amikor itt a rózsadombi közértben megjelent egy szörnyű toprongyos foxival, akit odakötött egy oszlophoz, majd bement a közértbe. Elővett egy hosszú papírt, azt a közért vezetője, Icuka kivette a kezéből, majd sorban adogatta neki a kosarába, amit Károlyi Amy fölírt, ő pedig sorra meglepődött, hogy Amyka miket írt föl. Rácsodálkozott az életre. Úgy kerültem vele aztán szorosabb kapcsolatba, hogy közös volt a hentesünk. Karcsika költeményeket is írt, és ezek közül nem egy Weöres Sándor, jó néhány pedig az én javításokkal készült el; sőt, amit én javítottam, azok közül meg is jelent Lőw Károly több költeménye. Gyönyörű szép húst kaptunk érte. Sándor bácsival elég gyakran lehetett Karcsikánál találkozni, mert a közért mellett volt a hentes. Egyszer találkozott a gyerekeimmel is, akikre mind rácsodálkozott, és mindegyiknek adott ajándékba egy narancsot. Mondtam is a gyerekeknek, hogy nagyon becsüljek meg, mert ez Weöres Sándor narancsa — meg is ették lelkesen. Egyszer aztán a verseiből, amiket én rettentően szerettem, összeállítottam egy szavalókórust. Előző évben apám csinált egy szavalókórust a bicskei osztályomnak, amellyel megnyertük a járási versenyt, sőt, máshol is szerepelhettünk vele. Ezen felbátorodva előadtam Sándor bácsinak, hogy miket válogattam a szavalókórusba, majd megkérdeztem, hogy lenne-e kedve meghallgatni. Nem jött el, mert őt nem nagyon lehetett kimozdítani a közegeből. Ekkor magyarázta viszont el, hogy ha jót akarok magamnak, dolgozzam mindig éjjel. Én jót akartam magamnak, ezért én éjjel aludtam. De ő éjjel alkotott, ezért olyan érdekes a közege annak, amit írt — erre egyébként, azt hiszem, Kenyeres Zoltán barátom figyelt föl.

1970-től dolgozott a Petőfi Irodalmi Múzeumban, ahol részt vett a nagy kiállítások rendezésében, és Gellért Oszkár, valamint Füst Milán hagyatékának feldolgozásában.

Hatalmas szerencsénk volt Parancs Jancsival, a költővel, hogy mi kaptuk feladatul Füst Milán hagyatékát, mert az agg költő mindent hét példányban írt meg, és mindegyik kéziratra ráírta, hogy „Metteur Úr, kérem itt vigyáznia a hosszú hanggal”. Gondos ember volt. Így míg valaki feldolgozott egyet, azalatt mi feldolgoztunk hetet. Egyszer egy reggel kinyitottuk a dobozokat — iszonyú pénzért vették meg Füst Milán hagyatékát, akkor hétszázezer forint óriási összeg volt — és lám, mit ad Isten, az egyik doboz tele volt nagy kerek vécépapírral. A legnagyobb

zavarban voltunk, és a kéziratár vezetője, aki egy igazi agg hölgy volt, már attól elpirult, hogy klozettpapírt látott, úgyhogy azt mondta, nem tud tanácsot adni, tegyünk belátásunk szerint. Végül úgy döntöttem, hogy rendeltetésének megfelelően elhasználjuk és megbecstelenítjük ezt a hagyatékot. Egyébként sokat merítettem ebből az időszakból: amikor Gellért Oszkár hagyatékát dolgoztam föl, ott rengeteget tanultam a Nyugatról. Nagyon érdekesek voltak például Kosztolányi utolsó kéziratai, amelyeket már halálos betegként írt.

1999-ben Széchenyi professzori ösztöndíjat kapott a katolikus irodalom kutatására. Közel tíz könyvben foglalkozik a katolikus irodalom szemlélettel, a 20. századi spirituális magyar lírával. Hogyan látja a kortárs tendenciákat? Lát folytatást?

Nem igazán. A katolikus irodalom számára bőven elég lesz, ha feltárják a múltját. Homály fedte sokáig, elérkezett az idő, hogy valahogy rendet teremtsünk, és elválasszuk az értékest az értéktelentől. De ezt én nem fogom megcsinálni, szeretnék egy kicsit inkább az unokáimmal foglalkozni. A mai, kortárs irodalommal kapcsolatban pedig az az érzésem, hogy ebből már kikoptam. Az utolsó, igazán modern versélményem inkább a külföldi költéssel kapcsolatos: leginkább a *Hang szólít — Isten-kereső versek a huszadik század világ-irodalmából* című antológiában olvastam a modern költőket. A modern magyar költők eljátszanak a szavakkal, a magánhangzókkal, meg a mondatokkal, de nekem az a véleményem, hogy amit én is meg tudok írni, az nem jó vers. És ezek közül rengeteget meg tudnék így írni. Ez nem túlságosan megnyugtató, és lehet, hogy ez csak egy öregember dohogása, de igazán nagyon kevés olyan költő vagy író van, akire azt mondom, hogy rá tényleg figyelni kell. Akiket kiemelnék, azok is inkább prózaírók, Esterházy írásait és Nadas Pétert az ember figyeli, de hozzájuk hasonló költőt nem tudnék kiemelni.

„Händel fenséges, Bach alázatos hívő, Mozart az esendő, a fölfelé törekedni vágyó ember dadogó hitét tolmácsolja (...). A zene Istenhez vezet” — írja a Hullámhegyek, hullámvölgyek című könyvében. Évtizedekig írt Zenei jegyzeteket a Vigiliába, majd az Új Emberbe, ahol A vasárnap egyházi zenéje című műsorot vezette. Hogyan alakult ki ilyen szoros kötődése a zenéhez?

Ezt Tamás Alajos atyának köszönhetem, aki elhívott azokra az oratóriumokra és egyéb előadásokra, amelyeket ő a Kapisztrán Kórus élén vezényelt. Én akkor szerettem meg a zenét. Az én élményem nem Beethoven volt, nem is Schubert — bár Schubertet rettentően szeretem —, hanem Bach, Händel és Vivaldi. Emlékszem, föllökés-szerű élmény volt, amikor édesapám megvásárolta nekem a Rózsavölgyinél Bach III. és IV. Brandenburgi versenyét, amit Reiner Frigyes vezényelt; és megvette Beethoven hegedűversenyét is David Oistrakh-kal. Ez volt az első két lemezem. Ekkor kezdtem el gyűjteni őket, és óriási zeneműgyűjteményem lett. A lemezek mellett már van háromezer cédém is, és máig minden áldott nap hallgatok zenét. Igyekszem most is megvenni és elolvasni a jobb zenei könyveket. Mozart megzenésített miséi óriásiak, Haydnnál pedig elképesztő, hogy mennyire beleélte magát a mise szövegeibe. Mozart *Requiem*jéből körülbelül harminc különböző felvételem van, soha az életben nem fogom meghallgatni mindegyiket, de ha megtudom, hogy van egy harmincegyedik, a kopó szenvedélye lesz úrrá rajtam, és azt is meg kell szereznem. Aztán egyszer meghallgatom, beteszem ábécé sorrendbe a többi közé karmester szerint, majd jönnek a tanítványaim, és nekik is ajándékozom a lemezt, hogy megtudják, szép és érdemes zenét hallgatni.

